

KOCA RAGIP PAŞA'NIN BİLİNMEYEN GAZELLERİ

SEDİT YÜKSEL

XVIII. yüzyıl Divan edebiyatımızın değerli şairlerinden Koca Ragıp Paşa, sanatçılığı ile olduğu kadar, çok yönlü kişiliği (bilgin, çevirmen, kütüphaneci) ile de dikkatleri üzerinde toplamış bir Türk büyüğü idi. Çağında, başarılı bir politikacı olarak yaygın bir üne kavuşmuş, gerek yerli gerek yabancı kaynaklarda uzun süre kendinden söz ettirmiştir. Aynı şekilde, şairimizin -manzum, mensur- yazmalarına da kütüphanelerimizde çokça rastlanır. Bu arada onun sanat alanındaki ününü borçlu bulunduğu Divan'ın da pek çok yazması olduğu bilinir. Divan'ın yeni yazılı baskısı henüz yapılmamıştır. Hazırlanacak yeni baskının, her bakımdan kusursuz, yanlışsız, sahibinin elde edilebilecek bütün manzumelerini kapsayıcı nitelikte olması gerekir. Böyle bir tenkitli baskı "édition critique"nın düzenlenmesi için gerekli koşullar ve olanaklar şimdiden hazırdır:

Paşa'nın; biri ölümü (8 Nisan 1763)'nden 7 ay (Ekim 1763), öbürü beş yıl sonra (1768); ilki pek yakın bir dostu, ikincisi, onun mühürdarı taraflarından meydana getirilmiş, güvenilir iki yazma Divan nüshası' mevcut bulunmaktadır. Divan'ın eski yazı ile iki baskısı vardır: İlki 1252/1836'da tek başına; ikincisi, bir yıl sonra, 1253/1837'de Münşeât ile birlikte basılmıştır.

Gerek biraz önce andığımız yazma nüshalardaki, gerek bu iki baskıdaki manzume, özellikle, gazel sayılarının değişik oluşu, ayrıca, hacim bakımın-

1 Sözü edilen yazmalarına ilki *Tuhfetü'l-hattâin* sahibi Müstakim-zade Süleyman Sadetin'in "hatt-ı dest" iyle olan nüshadır ki İstanbul'da, sayın Gıyasettin Akgül'ün özel kitaplıklarındadır; ikincisi, kütüphanelerimizde-bizim bildiğimiz-iki nüshası (biri İstanbul Ragıp Paşa Kütüphanesi'ndeki 1191/2, öbürü İzmir Millî Kütüphanesi'ndeki 35/41 numaralı yazmalar) bulunan yazmadır. Bu iki nüsha, Paşa'nın sadrazamlığından önce, muhassıllıklarıyla görevli bulunduğu Rakka'da ve Halep (1164-1170)'te devatdarlığını, daha sonra da-şairimizin ölümüne kadar- mühürdarlığını yapmış bulunan Ahmet Nüzhet tarafından düzenlenmiş ve onun kaleminden çıkmıştır. Ahmet Nüzhet, andığımız İzmir nüshasında, Paşa'nın ağzından (lisân-ı fasihü'l-beyânlarından) geniş bir biyografyasını vermektedir.

dan da eksiksiz, yeni bir baskının ortaya konulmasını zorunlu kılmaktadır. Şüphesiz, bu baskıya, yazma nüshalarda ve yukarıda andığımız eski yazılı iki baskıda yer almayan, çeşitli şiir mecmuaları (mecmû'a-i eş'âr)'nda var olduğunu kuvvetle tahmin ettiğimiz manzumeler de katılacaktır. Bu arada, bizim, Paşa'nın edebî eserleri üzerinde sürdürdüğümüz çalışmalarımız sırasında, Fakültemiz kütüphanesinde 1403 numarada kayıtlı, basma bir Divan (1252/1836 baskısı) nüshasının sayfa kenarlarında (30, 45, 47 ve 58. s.lar) rastlayıp bu yazımızla tanıtacağımız 4 gazel de yer alacaktır. Bunlardan ilk üçü (30, 45 ve 47. s. kenarları) okunaklı bir "ta'lik", dördüncüsü (58. s. kenarı) ise yine, dikkatli ve özenli bir "rik'a" ile yazılmıştır. Her iki yazı sahibinin de Divan'ı inceden inceye gözden geçirmiş oldukları, noksan beyitleri sayfa kenarlarına ilâve etmelerinden ve yer yer yaptıkları tutarlı düzeltmelerden belli olmaktadır. Bu dört gazel, gözden geçirmiş olduğumuz yazma Ragıp divanlarında ve biraz önce andığımız iki basma nüshada yer almamaktadır. İncelediğimiz yazmalardan ikisi Fakültemiz kütüphanesinde bulunmaktadır¹, öbürleri dipnotta sözünü ettiğimiz Müstakim-zade Süleyman Sadetin ve Ahmet Nüzhet yazmalarıdır.

Ragıp Paşa'nın basma Divan'larına geçmemiş bulunan, Bağdat Valisi Ahmet Paşa övgüsündeki "Ramazâniyye" kasidesini² de bir başka yazımızla yayımlamak istiyoruz.

I

O mâhın hatt-i rûyın dil görünce hâle zann eyler
Ruh-i hoy-kerdesin görse gül-i pür-jâle zann eyler

O mîr-i hüsne zahm-i dâğ-i sînem arz idersem ger
Anı ol tıfl-i nev-restem ya gül ya lâle zann eyler

Nigâh-i lûtfını agyâra eylerken o mest-i nâz
Anı kec-bîn olanlar bu perîşan-hâle zann eyler

Ruhın gül gül görüp meclisde yârın bu dil-i şeydâ
Letâfet bâdeden gelmiş o rûy-i âle zann eyler

Yeter bîhûde feryâd eyledin Râgıb ferâgat kıl
Kıyâs..... o gül-ruhsârı anı nâle zann eyler

¹ Muzaffer Ozak yazmaları, No. 847 ve 917.

² O çağlarda Ragıp, Ahmet Paşa'nın defterdarlığı görevinde bulunuyordu

II

Seyr-i ruhunla çeşm-i adû rûşenâ değil
 Huffâş-i tîre-dîde ziyâ-âşnâ değil
 Şâyeste görmedin beni pâmâlin olmağa
 Ey şeh-süvâr-i mülk-i melâhat revâ değil
 Âhımdan itdi mevce-i çîn-i cebîn zuhûr
 Bâdî telâtum-i yem-i hüsne sabâ değil
 Teng(i-i) ayşımız n'ola her bir nefes beğim
 Dilden hayâl-i fikr-i dehânın cüdâ değil
 Zâhid aceb mi görmez ise câm-i bâdeyi
 Nâ-mahremâna duhter-i rez rû-nümâ değil
 Agyâra urma itme telef zahm-i tîgini
 Ol hâk-i şûre kâbil-i neşv ü nemâ değil
 Lâ'l ü nebâta lâ'lini teşbîh Râğbâ
 Hâyîde bir suhandir o şîrîn-edâ değil

III

Miyân-i dil-beri hergiz der-âğuş(ı) hayâl itmem
 Ki bîhûde bu hâhiş ile ben fikr-i muhâl itmem
 Demîde olsa da hatt-i siyeh ger rûy-i dil-berde
 ..... tab'-i neşât-engîzimi vakf-i melâl itmem
 Şeb-i deycûr-i hecr içre kalırsa ger dil-i nâ-şâd
 Tahammül eyleyüp hiç hâhiş-i subh-i visâl itmem
 Şarâb-i lâ'lin ile eyleyüp kesb-i neşât ey şûh
 Dili bâr-i girân-i aşkın ile bî-mecâl itmem
 Görüp bu şî'r-i pâkin Safvet'in ey Râğıb-i şeydâ
 ..... bir dahı hiç arzu âb-i zülâl itmem

IV

Hatâ eyler düşen sevdâ-yi dâm-i zülf-i pür-çîne
 Olur hâl-i siyeh murg-i dili sayd itmeye çîne

Nihâni bûse-çîn-i lâ'l-i yâr ol câm veş ammâ
O sırr-i mübhemi bildirme agyâr-i suhan-çîne

Olur iklim-i Fas ceş-i Habeş'de ser-te-ser mahsûr
Dağıldıkça o müşîn turralar taraf-i arak-çîne

Sevâd-i çeşm-i âhû-yi Hutun'dir ukde-i zülfün
Şebîh itmek anı ayn-i hatâdır nâfe-i Çîn'e

Sevenler fülül-i hâlin geçer çîn-i cebîninden
Metâ'-i Hind'e Râgıb ragbet itmez Çîn'e Mâçîn'e